

ОСОБЛИВОСТІ АСЕРТИВНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Гулькова Ольга Миколаївна

Сумський державний педагогічний університет

імені А.С.Макаренка (м.Суми)

науковий керівник: к. філософ. н., доцент Л.Л.Дворніченко

У сучасній Україні трансформаційні процеси, які охоплюють економічне, політичне та культурне життя надають особливого акценту на важливість розвитку таких якостей, які сприяють особистісній зрілості та успішній самореалізації. Серед цих якостей ключове значення має асертивність, що визначається як важлива риса особистості, що дозволяє бути активним суб'єктом життєдіяльності, вирішувати проблеми, переконувати та гармонійно надихати інших, а також керувати змінами.

Термін «асертивність» з'явився в східноєвропейській психології після публікації книги чеських авторів В. Каппоні і Т. Новака. Визначаючи його як особистісну автономію та незалежність від зовнішніх впливів, асертивність уявляється як здатність самостійно регулювати поведінку та конструктивно вирішувати проблемні ситуації у спілкуванні.

Загалом, асертивна поведінка сприяє досягненню «золотої середини» між агресивним та пасивним стилями поведінки [2]. Вона спрямована на те, щоб ефективно реалізувати власні інтереси, забезпечуючи при цьому інтереси інших суб'єктів взаємодії.

Асертивність, як і будь-яке психологічне явище, підпорядкована принципу детермінізму і залежить від ряду умов та чинників, які визначають її розвиток. Досліджуються як зовнішні, так і внутрішні детермінанти асертивності та асертивної поведінки.

Зовнішні чинники включають в себе біологічні та соціальні впливи. Розглядається вплив особливостей сімейного та шкільного виховання, референтних груп, а також особистого соціального досвіду. Зарубіжні вчені, здебільшого, зосереджуються на вивченні чинників асертивної поведінки, тоді

як вчені з України частіше досліджують передумови та детермінацію асертивності як особистісної риси.

До внутрішніх умов розвитку асертивності відносять базові потреби, рівень сформованості відповідних індивідуально-психологічних характеристик, а також особливості мотиваційної сфери, установки та цінності [4].

Асертивність розглядається як інтегральна властивість особистості, що виявляється у вмінні виражати емпатійну суб'єктність в організації власної життєдіяльності в контексті «людина – людина». Емпатійна суб'єктність в розумінні нашого підходу розглядається як системна взаємодія консонансних (в межах однієї модальності) емпатійних переживань та суб'єктних властивостей особистості. Основні функції асертивності включають адаптаційну, комунікативну, регуляторну, цілетворчу та консолідуючу.

У ранньому юнацькому віці спостерігається особливий чутливий період для розвитку емпатійної суб'єктності [1]. Цей етап визначається формуванням суб'єктних характеристик, новим якісним рівнем самосвідомості (виявлення власної ідентичності), пошуком сенсу життя, особистісним та професійним самовизначенням, а також розвитком найвищих рівнів інтегральної емпатії.

Структурно-феноменологічні риси асертивності та їх зміни в юнацькому віці характеризуються таким чином:

1) Вікові характеристики: у юнацькому віці відзначається помірним позитивно-емоційним ставленням до власного «Я» (афективний компонент) та рівнем усвідомлення внутрішнього світу (когнітивний компонент). Високі показники активної життєвої позиції та суб'єктних характеристик, асертивні поведінкові стратегії є найуживанішими. Домінуючі асертивні стратегії включають автономність, ситуативну впевненість, компроміс, реальне сприяння та співпрацю.

2) Динаміка розвитку: у динаміці асертивності виникають негативні тенденції у розгортанні афективного компонента, що виражається в зменшенні позитивного емоційного ставлення до себе. Когнітивний компонент позначається позитивним зростанням усвідомлення себе та особистісної

рефлексії. В конативному та світоглядному компонентах відзначається позитивна динаміка, що виражається у зростанні застосування стратегій співпраці та компромісу, а також у збільшенні напористості та активності. Суб'єктний компонент позначається зниженням потреби в самодетермінації та саморозвитку [3].

3) Гендерні аспекти: у юнаків та дівчат формуються маскулінні та фемінінні асертивні характеристики відповідно. Відзначається нерівномірність динаміки зростання автономності та впевненості в хлопців порівняно зі зменшенням стратегій співпраці та реального сприяння. Дівчата, порівняно з хлопцями, мають вищі показники в асертивних та суб'єктних стратегіях, а також у когнітивних компонентах. З'являються тенденції до андрогінності в пасивних та конформних стратегіях взаємодії, а також полюсні тенденції вікової динаміки конформних стратегій, інфантильності, залежності та співпереживання.

Асертивність у період юнацького віку виступає важливою ознакою зрілості особистості. Ця риса визначається впевненістю в собі, відповідальністю, активністю та незалежністю від зовнішніх впливів і оцінок. Основою для розвитку асертивності є мотивація на успіх і досягнення, а також готовність до розширення ступеня свободи і саморозвитку, ґрунтована на відповідальності за вибір почуттів, дій і відносин із собою та оточуючими. Асертивна особистість володіє навичками самостійної регуляції поведінки і несе відповідальність за наслідки своїх рішень, дозволяючи захищати свої права і досягати поставлених цілей у соціальних взаємодіях.

Важливим критерієм ефективного розвитку особистості юнака є формування навичок асертивної поведінки на основі дружби та взаємин. Це визначається як успішність у соціальних контактах, так і здатність ефективно будувати міжособистісні відносини не лише у юнацькому віці, але і в подальшому.

Оскільки юнаки мають обмежений досвід соціальних відносин, а асертивність є комплексною якістю особистості, важливо цілеспрямовано

впливати на формування та розвиток навичок асертивної поведінки. Це може здійснюватися за допомогою психолого-педагогічної технології, що включає в себе мету, завдання, методологічні підходи, форми організації роботи, компоненти та діагностичний інструментарій, спрямований на систематичний розвиток асертивних навичок у юнаків.

Література

1. Лучків В. З. Емпатія як чинник асертивності в юнацькому віці / В. З. Лучків// Науковий часопис національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. Вип. 3 (48). – С. 203 – 210.
2. Власова О.І. Психологія соціальних здібностей:структура, динаміка, чинники розвитку : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. 308 с.
3. Лучків В.З. Онтогенетична динаміка асертивності в юнацькому віці. Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць. № 3(38). 2015.С. 478–486.
4. Лучків В. З. Психологічні особливості розвитку асертивності в юнацькому віці: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ, 2017. – 20 с.